

УДК 821.161.2-1.09 І. Низовий
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/20>

Пінчук Т. С.

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЕЗІЙ ІВАНА НИЗОВОГО У ВИХОРИ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИХ УМОВ СЬОГОДЕННЯ

У статті розкриваються ідейно-змістові особливості громадянської, зокрема патріотичної, лірики поета-шістдесятника Івана Низового в контексті реального часу. Звернено увагу на актуальність його лірики у соціально-історичних умовах сьогодення, на авторську майстерність передбачення, продемонстровану в ній, адже поетичний спадок митця, датований 90-ми рр. ХХ ст. – першою декадою ХХІ ст., колоритно та неймовірно точно зображує трагічні події української історії та сучасності.

Простежено функціональне навантаження цієї тематичної групи поезій. Наголошено на тому, що темою таких ліричних творів переважно є розмірковування про причини національно-духовного занепаду українського народу. Серед них, як було виявлено в результаті дослідження, автор виділяє два ключових фактори. Перший фактор – це втрата української національної ідентичності в результаті історично сформованого підсвідомого прагнення українців ідентифікувати себе як невід’ємну частину Російської Федерації через комплекс неповноцінності, меншовартості чи, навпаки, – шовіністичні погляди. І. Низовий неодноразово підкреслював існування такого ганебного явища на території України, як українофобія, висуваючи при цьому декілька гіпотез походження українофобів.

Другий фактор – це відкрита наступальна політика Росії відносно України або прихований згубний вплив на свідомість її громадян через тривалі політичні маніпуляції, що тривають протягом багатьох століть. Визначено, що І. Низовий викриває політику штучної асиміляції українців, яку віками проводить сусідня держава. З огляду на це автор виступає медіатором у вирішенні багатовікового російсько-українського конфлікту. Він закликає обидві сторони до відповідних дій: українців – поважати себе, зберігати свою національну ідентичність і територіальну цілісність, росіян – відступити, відмовитись від зазіхань на українську землю та її мешканців, піклуватися про свою й без того величезну державу та жити у мирі та злагоді з країнами-сусідами.

Розкрито елементи образної системи через художні образи України, Росії, збірний образ українського народу.

Стисло змальовані паралелі з творчістю Тараса Шевченка.

Ключові слова: громадянська лірика, патріотична лірика, поезія, українсько-російські взаємини.

Постановка проблеми. Іван Низовий – український митець-шістдесятник, поет, письменник, публіцист, перекладач, творчість якого набуває такої потужності, актуальності та значимості сьогодні, що, безумовно, потребує глибокого та всебічного вивчення, щоденного переосмислення з метою кращого розуміння всього спектру авторських думок, послань, застережень та напучень: «Його поезія дихає силою народної мудрості. Як велет у красному письменстві він не спочивав на лаврах, не співав солодких панегіриків колишнім верховодам, а був зі своїм народом, жертвовно і послідовно трудився для нього <...>» [11, с. 3].

Аналіз досліджень та публікацій. Творчість Івана Низового, попри значний якісно-кількісний показник, не стала об’єктом пильної уваги літературознавців. Окремі мовно-літературні позиції

висвітлені у працях О. Бондаренко, Г. Виноградської, Ю. Кисельова, О. Кравчук, А. Манько, О. Неживого, І. Ніколаєнко, Т. Пінчук. Однак багата на роди та жанри творча спадщина митця актуалізує потребу її різноаспектного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття ідейно-змістових особливостей громадянської лірики І. Низового та доведення її актуальності у контексті суспільно-історичних подій українського сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Творчий здобуток поета, датований 90-ми – першою декадою 2000-х років, колоритно та досить точно відображає трагічні події, які відбувалися на території України. Тематику таких ліричних творів переважно є роздуми про причини національно-

духовного занепаду. Серед них автор виділяє дві ключові проблеми:

перша – втрата українцями національної ідентичності через історичне безпам'ятство та прагнення ідентифікувати себе як громадян Російської Федерації через комплекс меншовартості чи шовіністичні погляди: «Невідомо, якої раси, – / Четвертьхохли й напівмоскалі, – / Різновидом чумної зарази / Розповсюдились по землі. / Це ж бо ті, що плюють в колодязь, / На чужому опившись добрі, / Безвідмовні «шостаки в колодах» / При нечесній московській грі. / Скільки їх – яничарів духу, / Збільшовичених назавжди, / Що вготовили нам розруху / І відьмацький шабаш біди?!» («Невідомо, якої раси...», 1994 р.) [7, с. 25].

друга – відкрита наступальна політика Російської держави відносно України чи руйнівний латентний вплив на свідомість її громадян через тривалі політичні маніпуляції, що сягають глибини віків: «Вони вже ідуть – зарізяки московські, / Готові давно і на все: / Попереду псевдомоскаль Жириновський / По-фюрерськи голову гордо несе. / Вони вже ідуть – «демократи» російські – / Без роздумів зайвих і слів, / Вони ж бо по-братськи, / Вони ж бо по-свійськи, / Вони ж бо смертельно обнімуть хохлів! / А ми у своєму нерідному домі, / В голодній судомі й тремтінні колін, / На Схід позираєм, / Іще не свідомі / Того, / Що гряде із московських сторін» («Вони вже ідуть – зарізяки московські...», 1994 р.) [7, с. 9].

І. Низовий викриває політику штучної асиміляції з сусідньою державою, вдається до прямих закликів схаменутися до обох сторін:

– до України (українського державного апарату та простого народу) – шанувати себе, зберігати свою національну ідентичність, пильнувати територіальну цілісність, не дозволяти пускати туману на себе: «ми не були кочовиками – / жили осідло на землі / колиска наша над віками / гойдалась (люленьки-люлі!) / іще задовго до потопу / і до нашестя ста племен / зі тьми азійської в Європу / <...> / хіба ж ми нині не такі / на щедроземі щирі люди?! – / питаю з болем земляків. / Колишні орії та скити / мовчать – заціпило немов. / Чи мож навіки московити / орійську отруїли кров?» («Ми не були кочовиками...», 1997 р.) [9, с. 4–5]; «До всіх, / Що сьогодні Україну наплюють, / Звертаюсь: / Не треба плювати в криницю, / З якої п'єте! / А в Росії не тужать / За вами, / Не кличуть в гостинну світлицю, / Не ждуть ні в столиці, / Ні в дальній станиці, / Де голодно, холодно і безнадійно... / Не плюйте в криницю! / На нашій тишениці / Пасіться, / Журуйте, / Живіть добро-

дійно! / Інакше – не можна. / Загибель – інакше / Для всіх...» («До всіх...», 1995 р.) [8, с. 44 – 45]; «Гадюкою вповзає в Україну / Правічний «друг» із Путінським лицем, / Несе руїну в нашу кураїну / І в нашу душу щирю та наївну / Знов повіва північним вітерцем» («Застереження», 2004 р.) [4, с. 71];

– до Росії – відступитися, дбати про свою державу та не чинити зла сусіднім територіям, бо Божа кара рано чи пізно спіткає кожного, хто чинить моральне та фізичне насильство: «Не ганьбись, Росіє, схаменися, / Та на храми православні помолись. / Ми ж не просто із тобою розійшлися – / Проти тебе ми повстали, / Мов колись. / Вузьколобі твої речники-месії / Не туди тебе ведуть, / Ой, не туди...» («Застереження», 1995 р.) [2, с. 25].

І. Низовий неодноразово вдається до описів споконвічних українсько-російських реалій. Протягом усього життя автора не покидає відчуття перебування під дамокловим мечем «старшобратства»: «Ховаюся то в просі, то в горосі / від засланого брата-хохуля» («Московське іго й досі ще трива...», 2010 р.) [5, с. 228]; «Ви з мене здирали / Вишиванку льняну / Разом із живою шкірою / Й натомість вдягали сорочку тісну / Гамівну... / Я вам не вірю! / <...> / Які ж ви по всьому для мене брати / З цупкими своїми обіймами / Смертними, / Батурина, Крутів, Базару / натхненні кати, / Невинними прокляті жертвами?!» («Так зване «братерство»») [4, с. 36].

Гостро викривальними й напрочуд актуальними є всі поезії митця, присвячені розвінчанню міфу про українців і росіян як братні народи: «Підлий підступ – надійна зброя... / <...> / Лицемірство, хвальба – набой / Безвідмовні, коли стріля / Хтось наближений / І з близької / Прямовідстані – / Поціля / Прямо в серце! / <...> / Нами ж править чужа сваволя, / Підгодовувана з Кремля! / Відняли у нас клапоть поля – / І зчужіла для нас земля; / Нашу волю живцем зарили – / І зогнила вона в землі; / Сплюндрували дідів могили – / В яничарах онуки злі...» («Підлий підступ – надійна зброя...», 1998 р.) [5, с. 148–149]; «Посміхаюсь вимушено-завчено / Потенційним друзям-ворогам. / Небезпека криється за спиною, / Хитра, / Мов ідейний яничар...» («Все, що зверху...», 1997) [5, с. 146]; «Воріженькі свійські та домашні, / Ще й оті, з чужої сторони, / Предковічні наші й учорашні, / Нинішні так звані братани, / Як же ми без вас, до болю кривих, / Аж досмертно кривих – / У майбутть / Шлях прокладемо в часах буремних, / Трупом проторуєм світлу путь?!» («Воріженькі свійські та домашні...», 1996 р.)

[5, с. 140]; «*А Луганщина ж – край світу: / Тут густий москальський дух!*» («А Луганщина ж – край світу...», 1999 р.) [10, с. 20].

У коротенькому верлібрі «– Геть від Москви» (1997 р.) автор послуговується лозунгом Миколи Хвильового, аби застерегти довірливих співвітчизників від сліпої наївності та порадити повчитися на помилках історії: «– Геть від Москви, / гетьмани! / геть і геть, / бодай за річку Берду / (в Кабо-Верде?! / Москва ж бо стелить м'яко – / спати твердо, / а сон – / то смерть...» [9, с. 6].

Найтрагічнішою поезією, яку можна з легкістю спроектувати на події сьогодення, яка демонструє глобальні наслідки національної розрухи, є поезія «Україна сьогодні». Попри різницю в часі (поезія датована 1999 роком), вона є достоту актуальною і дзеркально відображує в лаконічній формі те, що болить кожному свідомому громадянину своєї Вітчизни, кожному постраждалому від воєнних лихоліть: «*На тлумнім роздоріжжі / Вселюдському, / В громовищі всесвітньої / Грози / Ридає жінка: / Сіль її сльози / Сьогодні не потрібна вже / Нікому!*» [5, с. 150].

І. Низовий неодноразово наголошує на існуванні та благополучному процвітанні такого ганебного явища на території нашої держави, як українофобія, опорними стовпами якої є такі вихідці «*порожнеч моральної безодні*»: «*блахасті пси*», «*відьми*», «*бариги*», «*халуї московського барліжжя*», «*одвічні байстрюки Петрів і Катерин*» («Паталогічні українофоби», 2007 р.) [5, с. 207]; «*азіати*» («Говорить Україна», 2007 р.), [5, с. 205]; «*бандюги*» («І відлягає на душі... Відлига...», 2010 р.) [5, с. 226].

Прикметним є те, що такою «*сліпою й жорстокою силою*» [5, с. 207] у творах митця виступають не так шовіністичні українські сусіди («*донські бандити*», які, за словами поета, виконуючи план своїх отаманів, «*чинили беззаконня та глум*» [5, с. 225]), як співвітчизники автора, що втрачають себе як осередок української ментальності та перетворюються на невмілих носіїв чужої мови, інфікованих яничарством пропагандистських і ворожих ідей чи, навпаки, вайлуватих пристосуванців, для яких індіферентизм є нормою життя: «*Соромимось зізнатися в любові / До України, / <...> / І дозволяєм / Топтатись по святинях чужакові. / Чи яничарства ген у нашій крові / Завівся і приживсь...»* («Соромимось зізнатися в любові...», 2009 р.) [5, с. 220]. У поривах виправданого гніву І. Низовий порівнює таких українців з паразитами, що мають сучу натуру та жадібну потребу до безпідставних п'яних вихвалень [5, с. 227].

Цікавою є одна з авторських теорій походження українських перевертнів. У поезії «*Москалі – одвічні антиподи...*» митець висуває припущення стосовно появи «*рекрутів ординської армади*» та «*яничарів підступів і зради*» шляхом підступного кровозмішення української та російської націй: «*Скрізь, де ці пройдисвіти проходять, / Покритки перевертнів лиш родять, / Рекрутів ординської армади <...> / <...> / Це вони затягнуть у руїну / Русь мою єдину – Україну!*» («Москалі – одвічні антиподи...», 2008 р.) [5, с. 219]. Байстрюки, народжені від одурених покриток, уже містять у собі ген яничарства, який передають своїм дітям, а ті – наступному поколінню, численно поповнюючи кількість інертних автохтонів, цинічних «патріотів» чи палких українофобів – апологетів московського слова і думки: «*Ви, / Народжені в Україні, / Хоч і з прізвищами на «ов», / В незбагненно сліпій гордині / Відчуваєте і донині / В своїх жилах «московську кров» – Мішанину «кровей» татарських, / Угро-фінських... / Вона тече – / Витікає з кривавиць царських, / З кровоповенів пролетарських, / Каламутить вам і пече Душу й розум*» («Ви...», 2001 р.) [1, с. 258].

Загалом тема жінки-покритки, широко відома українському читачеві ще з творчості Т. Шевченка, в І. Низового набуває справжньої потужності, еволюціонуючи від узагальненого образу жінки-покритки до символічного – України-покритки: «*Здіймись над світами, / І не тільки світам, / А й собі доведи, / Що не покритка ти, / Упосліджена геть москалями / Й байстрюками пропита в нестямнім розгулі / Біди! / Українсья, Вкраїно...»* («Відродись, Україно, не лишень хрестами...», 1990) [3, с. 4]; «*Такої всепродажності не знала / Одвіку наша зморена земля: / Сама себе (а чи сама?) підклала / Під москаля, й не лиш під москаля. / Всеєвропейська покритка-повія, / Повіялась по всіх уже світах...»* («Такої всепродажності не знала...», 2003 р.) [6, с. 50].

У своїх поезіях І. Низовий, як і Т. Шевченко, часто звертається до жанру молитви. Молитви автора звучать за Україну, тому вони будуть актуальними повсякчас: «*О Боже, нас оборони / Не лиш від Сатани – / Від громадянської війни / Спаси і сохрани! / <...> / О Боже правий, одверни / Дамоклів меч війни – / Помилуй же і сохрани / Нас – винних без вини!*» («Молитва», 1995 р.) [2, с. 7]; «*Господи, розгнівайся на злих, / Розряди громів своїх заряди / На жорстоких винуватців лих / Вселюдських, на підлі справи влади! / Господи, прошу не від добра – / З боєм за судьбу свого народу, / Що живе пооберіж Дніпра / Мовчки, мов опущений у воду*» («Викликання грози», 2004 р.) [4, с. 19].

Висновки і пропозиції. Отже, тема України є наскрізною у творчості І. Низового, яка реалізувалась у громадянській ліриці. Попри часову відстань, поезія митця сьогодні є вельми актуальною. Поет за десятки років із вражаючою точністю зумів передбачити трагічне майбутнє своєї країни. Подальші дослідження творчості видат-

ного лірика Слобожанщини І. Низового сприятимуть популяризації його творчого доробку, що є нагальною потребою українського сьогодення, адже його патріотична лірика є глибоко повчальною, а тому потребує широкого залучення до її вивчення всіх українців, особливо небайдужих до долі своєї Батьківщини.

Список літератури:

1. Низовий І. Д. Бути – народом! : Вибрані твори : У 5 т. Т. 2 : Визбирувать розкидане каміння. Київ : Український пріоритет, 2018. 792 с.
2. Низовий І. Д. Вівтар. Луганськ : Райдуга, 1995. 120 с.
3. Низовий І. Д. Горобина ніч. Луганськ. Видання автора, 1992. 64 с.
4. Низовий І. Д. Кураїна. Луганськ : Луга-принт, 2004. 116 с.
5. Низовий І. Д. Ніхто наді мною не пан : вибрані поезії. Київ : Український пріоритет, 2017. 384 с.
6. Низовий І. Д. Опозиція. Луганськ : Луга-принт, 2004. 104 с.
7. Низовий І. Д. Покотьюло. Новоайдар : Спілка журналістів України, 1994. 48 с.
8. Низовий І. Д. Це – мій вертеп... Лірика відчаю і надії. Луганськ : Луганська обласна організація СПУ, 1996. 76 с.
9. Низовий І. Д. Чорнороси. Луганськ : Осіріс, 1998. 76 с.
10. Низовий І. Д. Я з такої глибинки. Луганськ : Русь, 1999. 76 с.
11. Смілка Р. Дуже слово поета-сборника Івана Низового промовляє до сучасників. Народна думка. 2017. № 4. С. 3, 6.

Pinchuk T. S. FUNCTIONAL POTENTIAL OF IVAN NYZOVYI POETRY IN THE VORTEX OF SOCIAL-HISTORICAL NOWADAYS CONDITIONS

Ivan Nyzovyi – Ukrainian artist of sixties: a poet, a writer, a publicist, a translator whose work requires deep and comprehensive study because of its relevance and significance in our time.

Creativity of I. Nyzovyi, despite a significant qualitative and quantitative indicator, didn't become the object of literary critics' attention. However, rich in types and genre's creative heritage of the artist actualizes the need for its multi-dimensional investigation.

The creative achievement of the poet, dated in the 90's – the first decade of the 2000s, reflects colorfully and rather accurately the tragic events that are taking place in Ukraine today. The theme of such lyrical works in the majority is thinking on the causes of national-spiritual decadence. Among them, the author highlights two key issues. The first is the loss of Ukrainian national identity through historical unconsciousness, the desire to identify themselves as citizens of the Russian Federation through a complex of inferiority or chauvinistic views. The second is the open offensive policy of the Russian state towards Ukraine or the ruinous latent effect on the consciousness of its citizens through long political manipulation, which roots still go deep into the history.

I. Nyzovyi discloses the policy of artificial assimilation with the neighboring state, appeals to both sides directly to think about it. The author calls on Ukraine to respect itself, to preserve its national identity, and to observe territorial integrity. The artist also appeals to Russia to retreat, to take care of their state and not to harm the neighboring territories.

I. Nyzovyi repeatedly addressed to descriptions of the original Ukrainian-Russian realities. Acutely criminative and surprisingly relevant are all the poetry of the artist, devoted to the discovery of the myth of Ukrainians and Russians as fraternal peoples.

I. Nyzovyi constantly emphasizes the existence of such a shameful phenomenon on the territory of Ukraine as Ukrainophobia, putting forward several theories about the origin of Ukrainophobs. One of them involves the birth of Ukrainian haters as illegitimate children of cunning Russians and naive Ukrainian women duped by them. The author does not stop on the topic of defend less women and brings her to the symbolic image of defend less Ukraine.

The theme of Ukraine is a fix idea in the work of I. Nyzovyi, fully realized in civilian lyrics. Despite the time distance, the artist poetry is relevant today. The poet could predict with astonishingly precise ability the tragic future of his country.

Key words: civil lyrics, patriotic lyrics, poetry, Ukrainian-Russian relations.